

Znaczenie instytucjonalnego systemu wsparcia przedsiębiorczości i samozatrudnienia wśród kobiet na terenach wiejskich (na przykładzie Punktów Konsultacyjnych Krajowego Systemu Usług)

The importance of the institutional support system for entrepreneurship and self-employment among rural women (on the example of the National Service Systems Advisory Points)

Zofia Gródek-Szostak

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Zarządzania

Anna Szelań-Sikora, Joanna Rorat

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Wydział Inżynierii Produkcji i Energetyki

Streszczenie. Pozarolnicza indywidualna działalność gospodarcza podejmowana na terenach wiejskich jest niezwykle istotnym czynnikiem i wskaźnikiem poziomu rozwoju gospodarczego. Przedsiębiorczość i samozatrudnienie są ważnymi elementami lokalnego rynku pracy, dotyczącymi mieszkańców wsi związanych z rolnictwem, ale poszukujących innych, niezwiązanych z rolnictwem rodzajów aktywności. Analizując sytuację mieszkańców wsi w kontekście promocji postaw przedsiębiorczych, szczególnie wiele uwagi poświęcić należy aktywizacji przedsiębiorczej kobiet.

Przedsiębiorcy i osoby zamierzające rozpocząć działalność gospodarczą napotyka ją szereg problemów, a także bariery w dostępie do usług informacyjnych i doradczych. Wśród przyczyn tego typu trudności szczególną rolę odgrywają czynniki interpersonalne i środowiskowe oraz cechy źródeł informacji. Bariera interpersonalna wiąże się głównie z psychiką i wykształceniem przyszłego przedsiębiorcy. Jest szczególną przeszkodą w przypadku osób zamieszkujących tereny wiejskie i małe miasta. Chęć pod-

Adres do korespondencji – Corresponding authors: Dr Zofia Gródek-Szostak, Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków; e-mail: grodekz@uek.krakow.pl; Dr hab. inż. Anna Szelań-Sikora, Instytut Inżynierii Rolniczej i Informatyki, Wydział Inżynierii Produkcji i Energetyki, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, ul. Balicka 116B, 30-149 Kraków; e-mail: anna.szelań-sikora@ur.krakow.pl

jęcia własnej działalności jest niejednokrotnie ograniczana (skutecznie) przez obawę przed brakiem społecznej akceptacji w przypadku niepowodzenia, a także przez obawy związane z brakiem kierunkowego wykształcenia czy też niewiarą we własne możliwości. Bariery środowiskowe to m.in. bariery ekonomiczne, czyli bezpośrednie koszty finansowe i wartość czasu, jaki trzeba poświęcić na poszukiwanie informacji, oraz bariera odległości geograficznej od źródła informacji. Bariery związane ze źródłem informacji to przede wszystkim utrudniony dostęp do źródła, brak wiarygodności bądź aktualności źródła.

Celem artykułu jest przedstawienie znaczenia instytucjonalnego systemu wsparcia przedsiębiorczości kobiet na terenach wiejskich w kreowaniu postaw przedsiębiorczych oraz efektywności usług informacyjnych i doradczych świadczonych przez Punkty Konsultacyjne Krajowego Systemu Usług w latach 2012–2013.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość • samozatrudnienie • otoczenie biznesu • wsparcie publiczne

Abstract. Individual non-agricultural economic activities undertaken in rural areas is a very important factor and an indicator of the level of economic development. Entrepreneurship and self-employment are one of the essential elements of the local labor market, on the rural population involved in agriculture, but looking for other activities not related to agriculture. Analysing the situation of the rural population in the context of the promotion of entrepreneurial attitudes, special attention should be paid to the activation of entrepreneurial women.

Among the many barriers to access to information and advice services, and problems of entrepreneurs and those wishing to start a business special role occupied factors: interpersonal, and environmental barriers associated with the characteristics of the source of information. Interpersonal barrier consists mainly of areas of psychological and educational nature of the client. It is a particular obstacle for people living in rural areas and small towns. Willingness to undertake their own business is often limited (successfully) for fear of a lack of social acceptance in the event of failure, lack of direction of education or lack of faith in their own abilities. Environmental barriers to economic barriers, or direct financial costs and the value of the time that you spend searching for information, the barrier geographical distance from the source of information. Barrier related to the source of information focused on the following issues: limited access to the source, no credibility, the news source.

An effective system of support entrepreneurship among women is possible through the operation of a friendly legal, financial and institutional contributing to the creation and development of enterprises, especially small and medium-sized and creating entrepreneurial and innovative attitudes.

The paper will be presented to the role, importance and impact of institutional support system of women's entrepreneurship in rural areas and the effectiveness of information and advice services provided by the Consultation of the National System of Services in 2012–2013.

Keywords: entrepreneurship • self-employment • business environment • public support

Wstęp

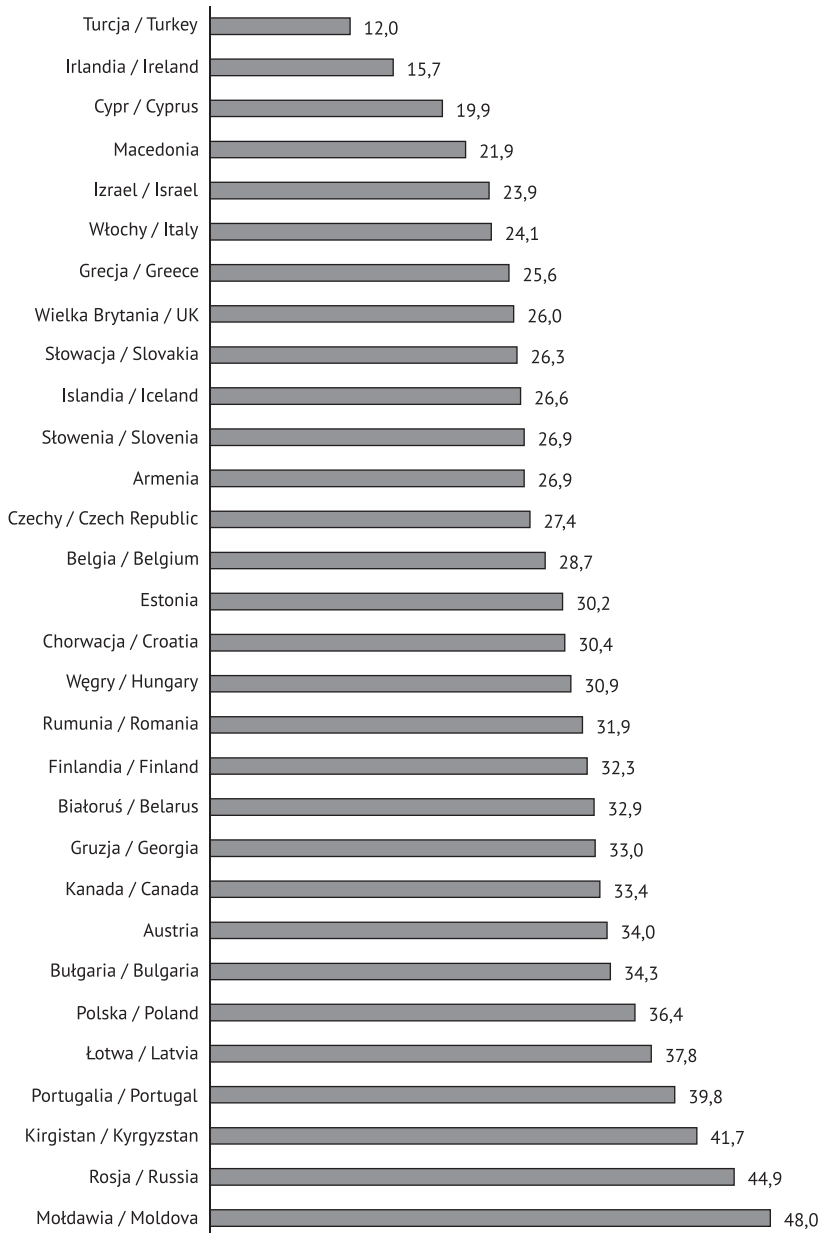
Decyzja o podjęciu działalności gospodarczej uwarunkowana jest czynnikami zarówno pozytywnymi, jak i negatywnymi (Deakins i Whittam, 2000). Niejednokrotnie przyszły przedsiębiorca potrzebuje profesjonalnego wsparcia doradczego, które pozwoli na wyjaśnienie wątpliwości związanych z prawno-administracyjnymi i finansowymi aspektami prowadzenia firmy. W zależności m.in. od barier środowiskowych i uwarunkowań psychologicznych osoba planująca rozpoczęcie działalności gospodarczej zainteresowana jest uzyskaniem pomocy w analizie najważniejszych problemów dotyczących prowadzenia tej działalności.

Przedsiębiorczość kobiet w Polsce była przedmiotem badań i opracowań naukowych, warto przywołać m.in. wieloaspektowe badania przeprowadzone przez Rollnik-Sadowską (2010). Uwzględnione zostały w nich uwarunkowania polityczno-prawne, ekonomiczne, technologiczne i infrastrukturalne oraz uwarunkowania społeczno-kulturowe podejmowania własnej działalności gospodarczej przez kobiety.

Analiza literatury przedmiotu (Giovannelli, Gunnsteinsdottir, Me, 2003) dostarcza informacji w zakresie statystyki samozatrudnienia kobiet na tle łącznego samozatrudnienia w wybranych krajach. W przypadku Polski wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 36,4% (ryc. 1).

Instytucjonalny system wsparcia jest zapewniany przez szeroko pojęte otoczenie biznesu, na które składają się: izby gospodarcze, ośrodki doradztwa, centra transferu technologii i inkubatory przedsiębiorczości. Zdecydowana większość instytucji otoczenia biznesu ma swoje siedziby w dużych miastach wojewódzkich lub powiatowych – w związku z tym są słabo rozpoznawalne dla mieszkańców wsi (Miś, 2011; Szelaż-Sikora i in., 2016). W kontekście promowania idei przedsiębiorczości i samozatrudnienia wśród mieszkanki terenów wiejskich istotną rolę odgrywa instytucjonalny system wsparcia za pośrednictwem wyspecjalizowanych usług doradczych, informacyjnych i szkoleniowych.

Doradztwo publiczne realizuje wiele kluczowych zadań, a wśród głównych wymienić należy działania w zakresie rolnictwa, rozwoju wsi, rynków rolnych, wiejskiego gospodarstwa domowego, wspierania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz samozatrudnienia i podnoszenia kwalifikacji zawodowych mieszkańców wsi. W doradztwie na rzecz mieszkańców wsi pojawiło się doradztwo w zakresie wielofunkcyjnego zagospodarowania wsi, socjalno-ekonomiczne i wiejsko-środowiskowe (Wiatrak, 2004; Raport..., 2012). To głównie doradztwo publiczne zajmuje się problemami ochrony środowiska, wielokierunkowym rozwojem obszarów wiejskich, uwzględniającym kreowanie i wspieranie rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej (Kania, 2007; Zawisza, 2008).

Ryc. 1. Samozatrudnienie kobiet w Polsce na tle łącznego samozatrudnienia w wybranych krajach (%)

Fig. 1. Self-employment of women in Poland against the background of joint self-employment in selected countries (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Giovannelli, Gunnsteinsdottir, Me (2003).

Source: Author's study based on Giovannelli, Gunnsteinsdottir, Me (2003).

Materiał i metody

W latach 2012–2013 Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) koordynowała realizację projektu systemowego „Świadczenie usług informacyjnych i doradczych w sieci PK KSU”, finansowanego w ramach działania 2.2.1 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (POKL). Celem realizowanego przez PARP projektu była poprawa dostępu do usług z zakresu rozwoju firmy w formule *one-stop-shops*. Wybrane w konkursie organizowanym przez PARP ośrodki Krajowego Systemu Usług (KSU) prowadziły w tym celu Punkty Konsultacyjne KSU (PK KSU).

Punkty te świadczyły na rzecz przedsiębiorców i osób zamierzających podjąć prowadzenie działalności gospodarczej dwa rodzaje usług, informacyjne i doradcze (w tym: asystę w prowadzeniu działalności gospodarczej i asystę w rozpoczynaniu działalności gospodarczej). Punkty Konsultacyjne rozmieszczone zostały na terenie całej Polski, tak by każdy przedsiębiorca mógł szybko i wygodnie skorzystać z ich usług np. dzięki dyżurom pełnionym w miejscowościach mających poniżej 20 000 mieszkańców. Istotne było, aby mieszkańcy małych miejscowości i terenów wiejskich mieli możliwość skorzystania z wyspecjalizowanych usług. Dlatego też ośrodki prowadzące PK KSU działały w porozumieniu z jednostkami samorządu terytorialnego, zapewniając mieszkańcom dostęp do wykwalifikowanych konsultantów.

Niniejsze opracowanie powstało na podstawie badań autorek przeprowadzonych w formie obserwacji uczestniczącej w charakterze konsultanta PK KSU świadczącego usługi informacyjne i doradcze. Dokonano przeglądu literatury krajowej i zagranicznej z zakresu instytucjonalnych instrumentów wsparcia przedsiębiorczości kobiet na terenach wiejskich. W opracowaniu posłużono się metodą opisową, a uzyskane wyniki badań przedstawiono w formie tabelarycznej oraz graficznej w połączeniu z opisem słownym. Przeprowadzono również badania ankietowe wśród kobiet korzystających z usługi wsparcia w zakresie podejmowania działalności gospodarczej, co pozwoliło poznać znaczenie instytucjonalnego systemu wsparcia oferowanego przez PK KSU.

Instytucjonalny system wsparcia przedsiębiorczości

Strach przed porażką ogranicza działania przedsiębiorcze. Istotną rolę w przygotowaniu kobiet zamieszkujących tereny wiejskie do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej odgrywają instytucje zapewniające wsparcie edukacyjne i doradcze (Seuneke i Bock, 2015). Krajowy System Usług jest systemem grup usługodawców, organizacji wyspecjalizowanych w świadczeniu różnego rodzaju usług dla przedsiębiorstw i osób podejmujących działalność gospodarczą (Forin i in. (red.), 2010; Gródek, 2010). Struktura instytucjonalnego wsparcia KSU obejmuje usługi: informacyjne, doradcze (ogólne i proinnowacyjne), szkoleniowe i finansowe. Koordynatorem sieci KSU jest Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Na terenie województwa małopolskiego PK KSU prowadzone były przez pięć ośrodków w sześciu lokalizacjach (tab. 1).

Tabela 1. Ośrodki prowadzące Punkty Konsultacyjne KSU w latach 2012–2013
Table 1. Centers conducting KSU Consultation Points in the years 2012-2013

Nazwa ośrodka	Lokalny Punkt Konsultacyjny KSU	Dyżury wyjazdowe
Politechnika Krakowska, Centrum Transferu Technologii	Kraków	Limanowa, Zabierzów, Krzeszowice, Słomniki, Michałowice, Wielka Wieś, Dobczyce
Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.	Kraków, Nowy Sącz	Krynica Zdrój, Tuchów, Gdów, Gorlice, Klucze, Wieliczka
FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji	Tarnów	Myślenice, Dąbrowa Tarnowska, Ryglice, Brzesko
Agencja Rozwoju Małopolski Zachodniej S.A.	Chrzanów	Chełmek, Krzeszowice, Olkusz, Oświęcim, Alwernia, Wadowice
Fundacja Rozwoju Regionu Rabka	Rabka-Zdrój	Andrychów, Chełmiec, Limanowa, Nowy Targ

Źródło: Opracowanie własne
Source: Author's study

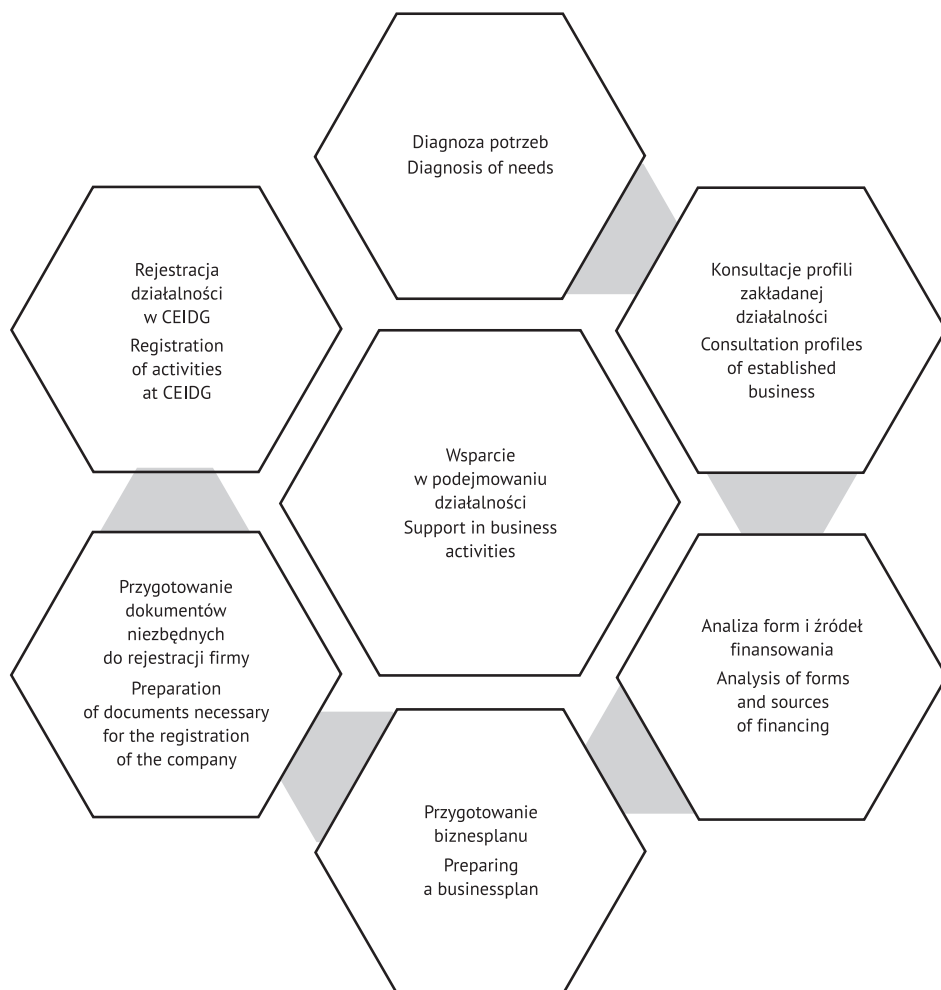
Jak wspomniano, działalność PK KSU prowadzona była również w formie dyżurów wyjazdowych realizowanych przy współpracy jednostek samorządu terytorialnego. Ideą pełnienia tych dyżurów było zapewnienie równego dostępu do usług doradczych mieszkańcom małych miejscowości, a zwłaszcza osobom pochodzącym z terenów wiejskich.

Osoby zainteresowane pomocą przy podejmowaniu działalności uzyskiwały ją (ryc. 2) w zakresie m.in. przygotowania dokumentacji aplikacyjnej niezbędnej przy ubieganiu się o wsparcie w ramach działania 6.2 POKL¹ oraz działania 3.2.1 Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)² czy też naborów prowadzonych przez grodzkie lub powiatowe urzędy pracy.

Merytoryczne usługi doradcze w zakresie podejmowania i prowadzenia działalności obejmowały kompleksowe wsparcie w podejmowaniu decyzji o rejestracji działalności gospodarczej, dotyczyły także rozwoju tej działalności w kluczowych obszarach (ryc. 3).

¹ Działanie 6.2 POKL „Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia” skierowane jest do osób fizycznych zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej (z wyłączeniem osób, które posiadały zarejestrowaną działalność gospodarczą w okresie jednego roku przed złożeniem wniosku o uzyskanie wsparcia). Głównym celem działania była promocja oraz wspieranie inicjatyw i rozwiązań zmierzających do tworzenia nowych miejsc pracy oraz budowy postaw kreatywnych, służących rozwojowi przedsiębiorczości i samozatrudnienia.

² Celem działania 3.2.1 PROW „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” był wzrost konkurencyjności gospodarczej obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości i rynku pracy, a w konsekwencji – wzrost zatrudnienia na obszarach wiejskich.

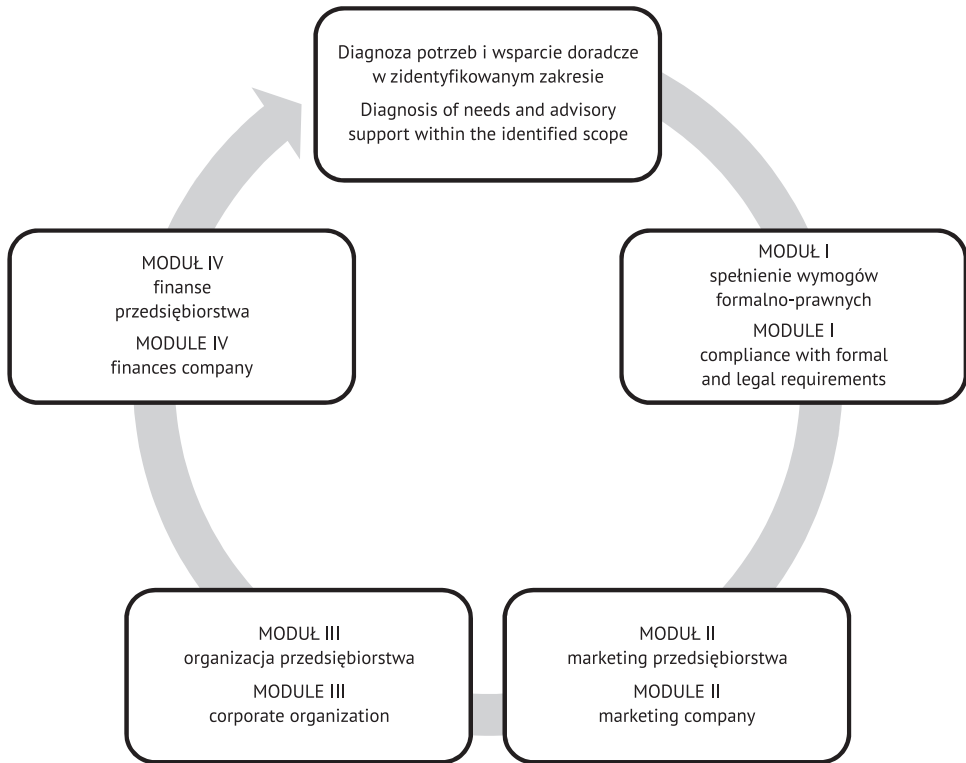
Ryc. 2. Struktura usługi asysty w podejmowaniu działalności gospodarczej
Fig. 2. Structure of assistance service in undertaking business activity

Źródło: Opracowanie własne
Source: Author's study

Zapotrzebowanie na usługi wsparcia przedsiębiorczości przez mieszkanki terenów wiejskich.

Świadczenie usług wsparcia rozwoju przedsiębiorczości przez PK KSU w formie dyżurów pełnionych na terenie gmin wiejskich dało możliwość skorzystania z fachowego wsparcia mieszkańcom tych terenów bez konieczności dojazdu do siedziby PK KSU.

Analiza tego, jacy klienci korzystali z usług PK KSU prowadzonego w latach 2012–2013 przez Centrum Transferu Technologii Politechnika Krakowska, wskazuje, iż 35,47% z nich stanowiły osoby pochodzące z terenów wiejskich.

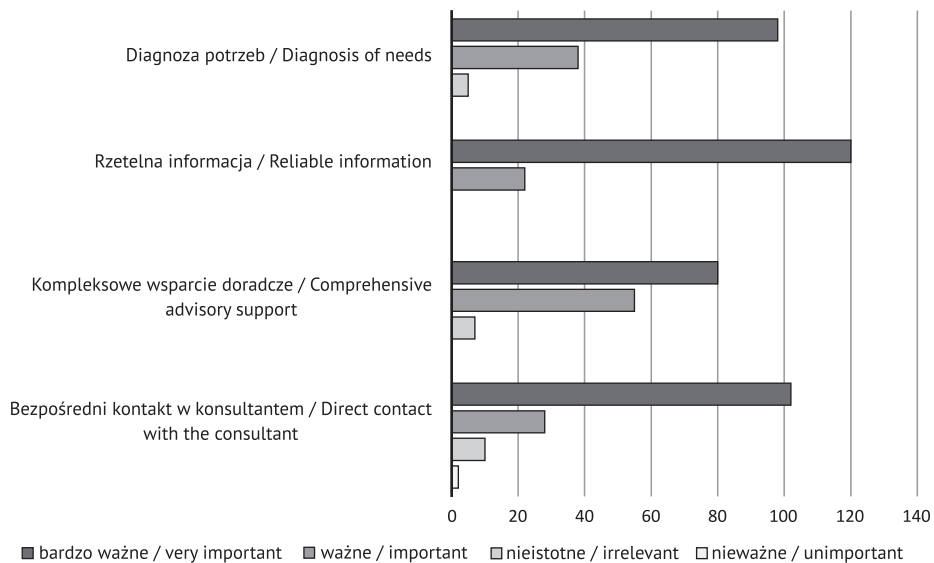
Ryc. 3. Struktura usługi asysty w prowadzeniu działalności gospodarczej
Fig. 3. The structure of assistance services in business activity

Źródło: Opracowanie własne
Source: Author's study

Wśród kobiet korzystających ze wsparcia w zakresie podejmowania działalności gospodarczej przeprowadzono ankiety, dzięki którym określono znaczenie instytucjonalnego systemu wsparcia oferowanego przez PK KSU (ryc. 4).

Wśród 142 przebadanych beneficjentek wsparcia doradczego PK KSU dla 69% bardzo ważną była możliwość przeprowadzenia przez doradcę kompleksowej diagnozy potrzeb biznesowych. Podczas takiego diagnozowania, realizowanego w kontakcie bezpośrednim, tj. w rozmowie z doradcą, poruszano zagadnienia związane z pomysłem na biznes, dotychczasowymi doświadczeniami oraz możliwościami uzyskania wsparcia finansowego na założenie działalności. Przedstawienie przez konsultanta rzetelnych informacji uznano za bardzo ważne 85% badanych. Dla 72% klientek istotny był bezpośredni kontakt z doradcą, dający możliwość indywidualnego przedyskutowania modelu biznesowego, zapewniający klientom PK KSU poczucie „zaopiekowania”.

Jak podkreślały ankietowane, wiarygodności świadczonym usługom dodawała oprawa instytucjonalna, tj. reprezentowanie przez doradcę instytucji działającej na rzecz przedsiębiorczości. Doradca reprezentował potencjał sieci KSU.

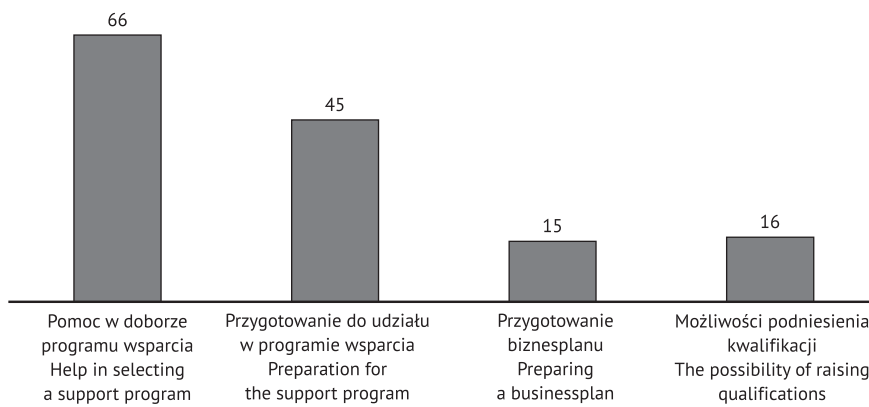
Ryc. 4. Rola instytucjonalnego systemu wsparcia w świetle oczekiwań mieszkanków terenów wiejskich

Fig. 4. The role of the institutional support system in light of the expectations of rural dwellers

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań empirycznych

Source: Own study based on empirical research

Każda usługa doradcza poprzedzona była kompleksową diagnozą potrzeb. Poniżej (ryc. 5) przedstawiono zgłaszane przez osoby ankietowane potrzeby i oczekiwania.

Ryc. 5. Zapotrzebowanie na usługi doradcze zgłoszone podczas konsultacji bezpośrednich

Fig. 5. Demand for advisory services reported during direct consultations

Źródło: Opracowanie własne

Source: Author's study

Spośród badanych 46% oczekiwało pomocy w doborze programu wsparcia, w ramach którego możliwe było sfinansowanie założenia działalności gospodarczej, samozatrudnienie, a 32% oczekiwało przygotowania do udziału w programie dotacyjnym. Przygotowanie to obejmowało: opracowanie formularza zgłoszeniowego oraz przygotowanie do spotkania z doradcą zawodowym i ekspertem w zakresie przedsiębiorczości. Oczekiwanie wsparcia w zakresie stworzenia biznesplanu oraz możliwości podniesienia kwalifikacji zgłosiło 22% badanych. Wśród narzędzi podnoszenia kwalifikacji największą popularnością cieszył się portal www.akademiiarp.gov.pl administrowany przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości.

Podsumowanie

Największy wpływ na pobudzanie i rozwój postaw przedsiębiorczych wśród mieszkanków terenów wiejskich mają instytucje otoczenia biznesu świadczące usługi w bliskości miejsca zamieszkania. Istotną rolę w tym zakresie odgrywają również jednostki samorządu terytorialnego i władze lokalne, które poszukują i nawiązują współpracę z takimi ośrodkami, zapewniając mieszkańcom bezpłatny dostęp do fachowej wiedzy i informacji.

Efektywny system wsparcia przedsiębiorczości wśród kobiet możliwy jest dzięki funkcjonowaniu przyjaznego otoczenia prawnego, finansowego oraz instytucjonalnego, przyczyniającego się do powstawania i rozwoju przedsiębiorstw, zwłaszcza małych i średnich, oraz kształtowania postaw przedsiębiorczych i innowacyjnych.

Bibliografia

- Deakins, D., Whittam, G. (2000). *Business Start-up: Theory, Practice and Policy*. W: S. Carter, D. Jones-Evans (Eds.), *Enterprise and Small Business: Principles, Practice and Policy* (s. 592). Harlow: Financial Times.
- Forin, A., Herba, A., Seruga, M., Badach, A., Kopytek, M., Dudek, K., Hryniewicki, M., Rawski, J., Szwoch, A. (red.) (2010). *Przedsiębiorco! Skorzystaj!* Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.
- Giovannelli, C., Gunnsteinsdottir, H., Me, A. (2003). *The status of statistics on women and men's entrepreneurship in the UNECE region*. Social and Demographic Statistics Section, Statistical Division, UNECE. Pobrane z: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/gender/pdfdocs/Women%20and%20Men%20and%20Entrepreneurship.pdf>.
- Gródek, Z. (2010). Sieci informacyjne dla przedsiębiorczości – czynnik przewagi konkurencyjnej opartej na informacji. W: R. Borowiecki, J. Czekał (red.), *Zarządzanie zasobami informacyjnymi w warunkach nowej gospodarki* (s. 202–211). Warszawa: Difin.
- Kania, J. (2007). Doradztwo rolnicze w Polsce w świetle potrzeb i doświadczeń zagranicznych. *Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie*, 440. Rozprawy, 318. Kraków: Wydawnictwo AR.
- Miś T. (2011). Instytucje doradcze w rozwoju obszarów wiejskich w regionach rozdrobnionego rolnictwa w warunkach integracji europejskiej. *Prace Naukowe Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Monografie i Opracowania*, 12. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

- Raport końcowy z badania pt. „Ocena funkcjonowania systemu doradztwa rolniczego w Polsce w kontekście spełniania warunkowości ex ante zawartej w projekcie rozporządzenia KE i Rady w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich” (2012). Collect Consulting S.A. Katowice. Pobrane z http://ksow.pl/fileadmin/user_upload/ksow.pl/pliki/ANALIZY_ekspertyzy/raport_warunkowo%C5%9B%C4%87_ex_ante.pdf
- Rollnik-Sadowska, E. (2010). *Przedsiębiorczość kobiet w Polsce*. Warszawa: Difin.
- Seuneke, P., Bock, B.B. (2015). Exploring the roles of women in the development of multifunctional entrepreneurship on family farms: an entrepreneurial learning approach. *NJAS – Wageningen Journal of Life Sciences*, 74–75, 41–50.
- Szeląg-Sikora, A., Gródek-Szostak, Z., Cupiał, M, Sikora, J. (2016). Rola usług doradczo-informacyjnych w rozwoju agrobiznesu. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 18, 6, 200–215.
- Wiatrak, A.P. (2004). Doradztwo rolnicze i doradztwo w zakresie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w procesie integracji europejskiej. *Więś i Rolnictwo*, 2, 20–34.
- Zawisza, S. (2008). *Ocena usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów* [ekspertyza dla MRiRW]. Bydgoszcz. Pobrane z: https://bip.minrol.gov.pl/content/download/29972/162342/version/1/file/ekspertyza_uslugi%2520doradcze.pdf+%&cd=1&hl=pl&ct=clnk&gl=pl&client=firefox-b

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 20.06.2017

Do cytowania – For citation:

Gródek-Szostak, Z., Szeląg-Sikora, A., Rorat, J. (2017). Znaczenie instytucjonalnego systemu wsparcia przedsiębiorczości i samozatrudnienia wśród kobiet na terenach wiejskich (na przykładzie Punktów Konsultacyjnych Krajowego Systemu Usług) [The importance of the institutional support system for entrepreneurship and self-employment among rural women (on the example of the National Service Systems Advisory Points)]. *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych – Problems of Small Agricultural Holdings*, 1, 17–27. doi: <http://dx.doi.org/10.15576/PDGR/2017.1.17>